

ЛИТЕРАТУРА:

1. Тэрміналагічныя слоўнікі (асобныя выданні) 1918-1998 гг.: Бібліягр. давед. / Рэд. Г. Цыхун. – Мінск, 2000. – 74 с.; Беларускія слоўнікі й энцыклапедыі: бібліяграфія / склад. В. Кіпель, З.Саўка. – Нью-Ёрк; Мінск, 2002. – 608 с.;
2. Тэрміналагічны бюлетэнь. Вып. 1-2. Мінск, 1997-1998; 3. Тэрміналагічны зборнік. Вып. 1- 4. Мінск, 1983-1990; 4. *Цыхун Г.* Беларуская тэрміналогія ў тэрміналагічных слоўніках (1918-1998) / Г.Цыхун // Тэрміналагічныя слоўнікі (асобныя выданні) 1918-1998 гг. – Мінск: Беларускі кнігазбор, 2000. – С. 3-8.

Марченко Н.В. (Київ, Україна)

Соціолінгвістичний чинник минулого і сьогодення у сучасному бутті лужицьких сербів

У статті розглядається соціолінгвістичний чинник впливу на буття серболужицьких слов'ян як в історичному, так і в сучасному вимірах. Наголошується на тому, що демографічний, соціальний, психологічний, політико-економічний, та релігійні чинники опосередковано чинять вплив на життєдіяльність західнослов'янського народу, а мовний та культурозберігаючий чинники безпосередньо служать збереженню та ствердженню етносу.

Ключові слова: культура, мова, слов'янський, соціолінгвістичний, традиції.

В статье рассматривается социолингвистический фактор влияния на жизнедеятельность серболужицкого народа как в историческом, так и в современном представлении. Подчеркивается то, что демографический, социальный, психологический, политико-экономический и религиозный факторы опосредствованно влияют на жизнь западнославянского народа, а языковой и культурный факторы служат непосредственно для его сохранения и утверждения.

Ключевые слова: культура, язык, славянский, социолингвистический, традиции.

The article aims to researching the sociolinguistic factor of the influence to being of the Lusatian Sorbs both the historical and the modern dimension. It is underlined to the role of demographic, social, psychological, political, economical and religious factors, which mediately had been influencing to the being of the Lusatian Sorbs. Immediately the linguistically and cultural factors intend for the retention and for the statement of the Lusatian Sorbs.

Key words: culture, language, Slavic, sociolinguistic, traditions.

Лужицькі серби (*Lužički Srbi*) (інші етноніми – лужичи, лужичани; лат. *surbi, sorabi*) або сорби (*Sorben* – так їх називають німці) – західні слов'яни – належать до національної меншини, яка проживає на території

Федеративної республіки Німеччини. Територія з лужицьким населенням розташовується на Сході країни, а саме – на території федеральних земель Бранденбург (на Півдні) та Саксонії (на Сході). Назва місцевості слов'янського походження Лаузіц (нім. *Lausitz*) за розвитку політичних подій, коли та або інша частина території належала різним європейським державам, отримала у позначенні краю детермінант протиставлення – *Nieder / Ober*, утворивши макротопоніми – *Niederlausitz* (Бранденбург) та *Oberlausitz* (Саксонія). За локалізацією проживання народу було також розмежовано й етнічними – *Niedersorben* та *Obersorben*. Відповідно до територіальної диференціації проживання слов'яномовного населення західнослов'янська мова – лужицька – має дві назви – верхньо- і нижньолужицька мови (вл. *hornjoserbšćina* – нл. *dolnoserbšćina*), не говорячи вже про певні мовні особливості на місцевому рівні з різноманітними вкрапленнями діалектів та говірок. За останніми статистичними даними, нині налічується приблизно 60 000 етнічних лужицьких сербів, тобто тих, які вважають себе слов'янами або лужичанами, проживають 0,9% лужицьких сербів від загальної кількості населення у Саксонії і 0,8% чоловік у Бранденбурзі [11]. Попри те що існує територіальна розмежованість у сучасній локалізації лужичан, а також певна мовна диференціація, бо, як наголошує український славіст К. Трохимович [6, 46], "лужичани говорять двома мовами", їх можна вважати єдиним народом із самобутньою культурною традицією, що вирізняє їх поміж інших – навіть слов'янських народів. Окрім того, за етнографічними та мовними даними у життєдіяльності народу простежуються спільні риси, характерні для праслов'янської та західнослов'янської культур, а також – німецької. Риси, притаманні буттю німецького народу, сформувалися у звичаєвій культурі лужицьких сербів упродовж останніх п'яти століть. А як відомо, культурні цінності народу "демонструють рівень його духовної культури" [4, 131] як в минулому, так і в сьогоденні, і є найточнішими даними стосовно формування ментальності народу в історичному розвитку та його психологізму в теперішньому бутті.

"Історія лужицьких сербів – трагічна і складна" [13], яка впливала і впливає на їхню життєдіяльність. Щоб зрозуміти картину сьогодення лужицького народу, потрібно відобразити певні моменти його історичного буття. До того ж, аналіз минулого лужичан доповнить існуючі в науковій думці версії щодо локалізації та хронологізації слов'ян на європейських теренах. Тут варто згадати про так звану фактологічну

культуру, а саме – археологічну в історіографії лужичан. Р. Огріссек у своїх дослідженнях щодо існування тих або інших археологічних культур на цій території в далекому минулому стверджує, що для колишніх поселень на цих землях були характерними поселення племен шнурової кераміки, культури стрічкової кераміки та кераміки колоподібних амфор, відомих у науці під визначенням поселень, що належать до лаузіцької культури (нім. *Lausitzer Kultur*), датованої приблизно 1400 р. до Різдва Христового [8, 19-20], й відповідно, є додатковими даними щодо хронологізації й локалізації поселень слов'ян в історичному минулому (інформацію відносно віднайдених археологічних залишків кераміки подано також у праці Ф. Тецнера [10, 292]. – М.Н), оскільки "археологи якнайточніше знають" [3, 10-19], що "доведеність тієї чи іншої гіпотези залежить від доведеності безперервної спадковості археологічної культури на тій або іншій території" [2, 47]. І якщо нині на сторінках більшості історичної літератури говорять про появу слов'ян на цій території унаслідок великого переселення народів, то існування свідчень про Лаузіцьку культуру в археологічних джерелах заперечує цей факт й підтверджує заселення цієї території слов'янами з найдавніших часів, а також стверджує їх етнічну локалізацію на цій території. Та й міркування німецького науковця Франца Тецнера [10, 2], що залишилися поза увагою дослідників, відносно існування другої хвилі заселення германських земель слов'янами, тобто – їх подальшого просування на Захід, припиненого зусиллями Карла Великого, уможливує розвивати гіпотезу щодо хронологічно-циклічного характеру процесу протікання цього явища в європейській історії. До того ж, існування у науковій думці теорій-гіпотез, висунутих переважним чином у ХІХ ст., стосовно вишості чи меншовартості того або іншого народу, стосовно "багатих" та "бідних" мов можна нині вважати антинауковими й антигуманними. Ці теорії формувалися під впливом розвитку економічних та політичних чинників у тогочасній світовій політиці. Тому й існує довгий час точка зору відносно того, що території так званих "розвинутих" країн були заселені їхніми предками споконвіку, оскільки ідеологи цих поглядів беззаперечно розуміли й розуміють, що якраз культурні та мовні надбання народу є найміцнішим підмурівком всього того, що вони мають нині, тому й відкидають будь-які інші надбання, переважним чином, іншомовного народу. Свої ж експансивні дії в минулому розглядають лише як набуток для власного народу, тобто благо, залишаючи поза увагою життєві та культурні цінності загарбаних, підкорених та асимільованих ними народів інших національностей.

Як відомо, в науковому світогляді існує думка стосовно того, що лише письмові свідчення можуть бути достовірними джерелами того або іншого факту в історії народу (однак, як ми розуміємо, будь-які фіксовані джерела не можуть містити й подавати лише неупереджені факти, оскільки вони представляють погляди людей з їхнім баченням подій чи діянь осіб або ж висвітлені на угоду комусь навіть в історичному минулому. Літописні джерела є важливим джерелом інформації, що може час від часу накопичуватися, порівнюватися й аналізуватися. – М.Н.), але певною мірою забувають про археологічні культури, про етнографічні та фольклорні надбання народу, які творилися не одне тисячоліття, зберігалися ним і передавалися з покоління у покоління, бо виникнути вони не могли на "порожньому" місці. Адже прочитання та усвідомлення їхньої ролі разом з письмовими джерелами якнайточніше допоможе зрозуміти і хід історії в минулому, і перебіг подій у сьогоденні. А з'явилися фіксовані записи опису того або іншого явища в історії лише з появою письмен. Ці фіксовані свідчення могли потрапляти у минулому інакше ніж тепер, тобто – їх інтерпретація залежала від об'єктивності та суб'єктивності поглядів їхніх авторів. Окрім того, щоб потрапити до літопису особі чи групі осіб потрібно було якоюсь-то мірою і "відзначитися". Перші писемні свідчення у французьких літописах про лужичан сягають VII ст. Літопис Фредегар (нім. *Fredegar-Chronik*) – найвизначніше літописне джерело середини VII ст., яке пов'язує з "*Historia Francorum*" Грегора фон Турса (нім. *Gregor von Tours*) [12]. Тут уперше згадується плем'я вендів, чи венедрів, під назвою сорби, що на чолі зі своїм князем Дерваном постійно здійснювало набіги на Тюрінгію та на французькі землі (лат. *Dervanus dux gente Surbiorum*) [19]), і яке заселяло величезну територію у XI-XII ст. аж до Рейну. За часів Карла Великого (805р.) існувало родинно-племінне територіальне утворення *Limes Sorabicus* [13]. Як зауважує науковець Х. Шустер-Шевц, для того, аби потрапити до літопису, слов'янам потрібно було щонайпізніше в VI ст. вже перебувати на цій території [9, 31], а щоб потрапити до германомовного літопису під назвою *Limes Sorabicus*, необхідно було б такому територіальному утворенню ще й володіти всіма істотними, відомими нині у науковій думці, ознаками державності. Оскільки середньовічне державне утворення *Limes Sorabicus* підпадає під критерії патріархальної концепції походження держави, на чолі якої стояв князь, і в подальшому своєму історичному розвитку це утворення не перейшло у власну державу за критеріями соціально-економічної теорії державотворення, за якими

постала більшість сучасних держав на карті світу, то варто в майбутньому, за розгляду розвитку слов'янства в історичному минулому, врахувати й визначити концепції існування середньовічних державних утворень, основу яких складало слов'яномовне населення, і які мали свої "крихкі" держави, устрої яких залишилися чомусь поза увагою більшості науковців. Ф. Енгельс у межах соціально-економічної теорії розрізняв три основні форми виникнення держави, а саме – афінську, римську та германську, згідно останньої, держава виникає внаслідок необхідності управління підкореним населенням після завоювання одного племені (народу) іншим, що вимагає іншого типу організації публічної влади самого завойовника. Отже, з часів колонізації германцями слов'янських земель, що завершилася приблизно у XIII ст., переможці застосовували всі методи і прийоми управління, характерні якраз для "германської" форми організації державного утворення, в межах якого існували певні знаряддя управління, що залишалися від державного утворення самих лужичан. Лужицький історик Фрідо Мечк зазначає те, що серби ще в XVI ст., хоч і в складі німецьких феодальних територіальних утворень, мали свої адміністративні та судові інституції [14]. Попри більшості тверджень науковців стосовно відсутності у лужицьких сербів будь-якого державного утворення в їхньому історичному розвитку нині можна стверджувати зовсім інше: Лужичани до XIII ст., з огляду на сучасні наукові визначення поняття держави і з огляду на сучасні основні теорії її походження, мали свою державність як за територіальними і адміністративно-управлінськими, так і за мовними й культурними характеристиками. А потім – з XIII ст. до XVI ст. – народ входив до складу феодальних держав на правах автономного територіально-адміністративного утворення, населення (як слов'яномовне, так і германомовне. – М.Н.) якого від цього часу почало переживати вже процес онімечення, що якнайповніше проявився у часи Реформації, започаткованої Мартіном Лютером, і з часом, як вважають, був асимільований у плані державності, але не в плані мови та культури. У процесі германізації колонізатори поступово витіснили лужичан з насиджених місць все далі і далі на Схід, тому нині територія сучасних лужицьких сербів нагадує нам «невеличкий острівок» у центрі Європи, оточений німецькомовним населенням. Як стверджує дослідник Л. Елле, у результаті прогресуючої асиміляції і германізації територія лужичан постійно зменшувалася і у білінгвальному середовищі частка лужицьких слов'ян на ній поступово скорочувалася [14; 17]. А провадилися германізація, можна сказати, "вогнем і мечем". Науковець М. Семиряга,

проводячи мовні паралелі між слов'янськими мовами, зауважує, що у верхньолужицькій мові слово "zbožo" (укр. *збіжжя*) позначає поняття "щастя" [4, 21]. Недаремно якраз ця лексична одиниця з конкретним змістом позначає абстрактне поняття, адже германці, аби приборкати слов'ян, намагалися, насамперед, знищити їхній врожай. Однак, з того, що було зафіксовано в літописних джерелах, можна побачити, що ще в 1387 р. неподалеку від Берліну, в поселенні Кьопенік (нім. *Köpenick*) (колишній район Берліна), проживали венди – "*Wende vf dem Kitze*" [10, 284]. 1246 р. зі слов'янських поселень виганяли тих жителів, які відмовлялися переходити до християнської віри. 1293 р. Бернард II фон Анштальт заборонив використовувати рідну мову слов'ян у суді. 1327 р. було видано місцевими феодалами указ із такою ж заборонаю та з погрозами покарання на смерть у Лейпцигу й Альтенбурзі, в Майсені – в 1427р, в Люббенау – 1430 р. Отож, як стверджує етнограф Ф. Тецнер, "германізація в XIII ст. перемогла на цих теренах" [10, 293] (хоч і не остаточно. – М.Н.) і склад населення слов'янських поселень виглядав так: Їх заселяли 1) німецькі лицарі-землевласники; 2) чиновники, корчмарі та ремісники, що володіли обома мовами; 3) селяни, що використовували лише рідну мову. Можна було спостерігати такі речі: Хто розмовляв німецькою, отримував додатковий кухоль пива; німецькомовні парубки отримували кращу зарплатню у сусідніх маєтках, а німецькомовні дівчата могли виходити заміж за німецьких ремісників чи чиновників, тобто – мати в перспективі кращі умови для життя [10, 293]. Отже, землевласники розмовляли німецькою мовою, представники другої групи були двомовними, а селяни користувалися рідною лужицькою мовою. У 17 ст. було заборонено народні свята та вечорниці. Було навіть заборонено танцювати "по-сорбськи". З 1714 р. в Пруссії заборонялося вживати нижньолужицьку мову в школах та вести богослужіння нею у церквах. А 1731 р. кайзер Фрідріх Вільгельм I забороняв навіть одружуватися тим, хто не володів німецькою мовою [4, 24]. Фактично "феодальні відносини в лужицькому селі збереглися аж до періоду імперіалізму в Німеччині" [6, 25], тобто – до початку ХХ ст. Такою ж була і соціолінгвістична ситуація у краї.

На колишнє і теперішнє становище лужичан вплинув, чи не найголовнішим чином, релігійний чинник, а саме – процес християнізації. Науковець М. Вальде зазначає, цитуючи слова Мартіна Лютера, який говорив, що "сорби є найгіршими з усіх націй", що якраз вчення Лютера було найвидатнішим кроком в культурній історії лужичан, а саме – в XVI ст. була створена писемна мова лужицьких сербів [16; 6, 21]. Уже 1548 р.

був здійснений переклад Нового заповіту, що не був надрукований, бо Мартін Лютер говорив, що він нікому не потрібен слов'янською мовою. Проте в 1574 р. було видано Малий Катехизм Мартіна Лютера нижньолужицькою мовою [17]. А взагалі до 1700 р. лужицькою мовою було надруковано близько 50 книг [4, 26]. Дослідники лужицької мови та культури зауважують, що "прихильники Реформації підтримували впровадження до церковного вжитку "народної мови" [6, 21], однак під нею розумілася німецька мова і аж ніяк – не лужицька. Якраз у ці часи на мову лужичан чинився тиск як з боку латини, так і з боку німецької мови [4, 17], що й стало причиною роздвоєності одного народу – лужичан – в мовному, конфесійному та територіальному вимірах, наслідки чого простежуються і нині (в Нижній Лужині переважна частина сербів – протестанти, а у Верхній Лужині – католики). К. Трохимович наголошує на тому, що "представники церкви в Лужиці повинні були діяти всупереч думкам самого реформатора, бо землевласники були зацікавлені в тому, щоб нові ідеї поширювалися серед населення, а цього можна було домогтися серед одномовного слов'янського населення тільки через запровадження лужицької мови в богослужінні" [6, 22]. М. Семиряга [4, 24] також підкреслює негативне значення лютеранства в історії лужичан, зазначаючи, що 1) при поширенні нового вчення германізація посилилася; 2) постала релігійна ворожнеча між самими лужичанами, яка і послабила їхні позиції у боротьбі проти німецьких феодалів; 3) у ті часи і з'явилися два алфавіти, що підтверджує існування двох варіантів мови в одного народу. Упродовж ХУІ та ХУІІ ст. виникло чимало релігійних текстів різними мовами, тобто – верхньолужицькою та нижньолужицькою, "бо майже в кожній парафії здійснювалися переклади для потреб місцевої церкви" [6, 22]. М. Вальде пише, що у ХУІ ст. 90% населення Нижньої Лужиці були євангельської віри і частина населення Верхньої Лужиці, в результаті чого вже наприкінці ХІХ ст. євангельські лужицькі серби стали двомовними, і через одне чи два покоління їх переважна частина стала одномовною, а саме – німецькомовною [16]. Навіть з відомим обрядовим дійством "Великодня їзда верхи" пов'язана низка переказів, в яких головна увага зосереджена якраз на міжконфесійній роздвоєності лужицьких сербів. Якщо до Реформації серби Верхньої Лужиці під час святкування Великодня їздили один до одного в гості, з села до села, повідомляючи про Воскресіння Господнє, несучи один одному радісну звістку, то з виокремленням їх у міжконфесійні громади такі процесії припинилися. Так, у день Івана Хрестителя 1540 р. відбувалося євангельське богослужіння у Хоєрсверді (вл. *Wojerecy*), на якому до цього

часу були завжди присутніми католики з Вітіхенау (вл. *Kulow*). Під час останньої Божої служби християни католицького віросповідання відчували недружнє ставлення до себе з боку місцевих мешканців, помітивши по дорозі до церкви зачинені двері у будинках, що могло означати одне – гостям не раді. Оскільки "Великодня їзда верхи" відбувається на Паску і колона вершників завжди рухається полями, то однієї весни трапився такий випадок: землевласник подав до суду на католицьку громаду про відшкодування збитків, яких йому завдали "Великодні вершники", потоптавши поле з озимою пшеницею. Громада Вітіхенау заплатила гроші. Але цього року пшениця у Вітіхенау вродила, як ніколи, навіть удвічі більше, ніж це було за пам'яті селян, а у Хоерсверді був неврожай. М. Вальде зазначає, що у Верхній Лужиці і до цих пір триває незвична для розуміння конкуренція на рівні конфесій [16; 17]. Однак науковець наголошує також і на тому, що нині для лужичан притаманним є явище конфесійної соціалізації, що обумовлює не лише обов'язки – ходити у неділю до церкви, провадити різні форми паломництва та проявляти інші види благочестя. Католицизм верхньолужицьких сербів належить до головної складової національної і мовної ідентичності, об'єднуючи в собі релігійні та національні цінності, тому віруючі тримаються народної церкви, де богослужіння відбувається верхньолужицькою мовою. Окрім того, обов'язки католика утихомирюють в ньому потребу прагнення лужичанина до етнічної спільності, об'єднують усіх людей будь-якого віку в одне ціле, підтримують народні традиції [17]. Що стосується лужичан евангельського віросповідання, то на сучасний стан вплинули історичні події, коли кожна громада проповідувала свою політику, тому, наприклад, нині існує всього лише десять громад, де богослужіння проводиться слов'янською мовою [16].

Значних соціально-політичних, демографічних та культурних змін цей регіон зазнав на початку ХХ ст. та після закінчення Другої Світової війни. Окрім переслідувань лужичан у роки гітлерівської диктатури та заборони їхньої мови, цей період відзначився переселенням німецькомовних мігрантів на їхню територію з терен Східної Європи, що обумовило демографічні кількісні зміни населення. Значну роль відіграв початок процесу індустріалізації краю на початку ХХ ст., бо місцеве слов'яномовне населення переважним чином було сільським. І хоча в період функціонування НДР була розвинута мережа культурно-освітніх закладів для лужичан та було прийнято низку законів щодо збереження їхньої етнічної ідентичності, відбувся новий етап демографічних змін на території проживання лужичан: сільське населення почало переїжджати до

міста. Так, за період від 1955 до 1985 рр. кількість населення у лужицьких містах Котбус (нл. *Chósébus* – нім. *Cottbus*), Вайсвассер (вл. *Béla Woda* – нім. *Weißwasser*), Шпремберг (нл. *Grodk* – нім. *Spremberg*) подвоїлася, а в місті Хоєсверда (вл. *Wojerecy* – нім. *Hoyerswerda*) кількість жителів збільшилася удесятеро [14]. Дослідник Л. Елле наголошує, що, якщо в епоху феодалізму етнічні особливості місцевого населення в адміністративному управлінні враховувалися, то в подальшій історії краю серболужицький державотворчий елемент взагалі не брався до уваги [14]. І попри те, що в новітній час німецького державотворення поза увагою залишився етнодемографічний аспект у процесі адміністративного формування земель, округів та громад на території федеральних земель сучасної Німеччини, а саме – не було враховано побажання сербсько-лужицького етнічного населення щодо утворення органів місцевого самоврядування, де мовою діловодства мала би бути сербсько-лужицька мова, або ж щодо утворення єдиної адміністративної одиниці на базі корінного етносу. В основних законах федеральних земель Бранденбург та Саксонія (*Landverfassung von Brandenburg* від 20.08.1992; *Landverfassung vom Freistaat Sachsen* від 27.05.1992) [11; 15] записано статті, в яких лужичани мають право на самовираження етнічної, культурної та мовної приналежності (§1, п.2) [7, 82, 92]. Статті Конституції гарантують лужичанам культурну автономію та право користуватися рідною мовою [7; 11]. Згідно Конституції земель усі населені пункти у краї з лужицьким населенням мають двомовні позначення (напр., *Nowa Niwa* – *Neue Zeche*; *Lubnjow* – *Lübbenau*; *Wysoka Dubrawa* – *Hohendubrau*). Земельний парламент Саксонії ухвалив закон від 31.03.1999 р. (*Zakoń wo prawach Serbow w Swobodnym staće Sakskeje*), в якому гарантовано саксонським лужичанам ті ж самі права, що й бранденбуржцям [11]. У березні 2012 р. урядом Саксонії було прийнято рішення щодо підтримки поширення верхньолужицької мови, навіть попри те, що в деяких офіційних документах (напр., "Звіт уряду Саксонії щодо сучасного становища сербського народу" від 04.03.2009 р.) записано що, "нікого не можна примушувати вивчати верхньолужицьку мову" [11, 20]. Проте, з огляду на всі головні акценти цих документів, простежується тенденція у ствердженні принципів етнічної приналежності лужицьких сербів, насамперед, у родині, у громаді, у культурно-освітніх закладах, які, безпосередньо, отримують підтримку від держави. Окрім того, на початку 90-х рр. утворилися або подовжили своє існування громадські організації, спілки та об'єднання, які захищають, насамперед, інтереси лужицького населення (напр., "Domowina", "Serbska narodna zhromadźizna", "Serbska lěwica", "Towarstwo Cyrila a Methoda", "Spěchowanski kruh za serbsku ludowu kulturu z. t.", "Serbski ludowy ansambl", сербський мовний центр

"Witaj", газети сербською мовою "Nowa doba", "Serbske Nowiny", "Nowy Casnik", "Rozhľad", "Płomjo/Płomje", "Serbska šula", "Katolski Posoľ", "Pomhaj Bóh" і т.д.) [15]. Окрім позитивних моментів у теперішній життєдіяльності слов'яномовного населення Сходу Німеччини, простежуються негативні тенденції за такими чинниками як: 1) демографічний; 2) соціально-економічний; 3) соціолінгвістичний та, певною мірою, прихований політичний, який безпосередньо або опосередковано впливає на три попередні. Так, представник громадського об'єднання лужичан "Домовина" В. Фрока в інтерв'ю Інтернет-виданню "DW-WORLD" наголошує: "Органам влади немов невідомо, що там так само потрібно розмовляти нижньолужицькою мовою, як і німецькою" (варто додати, що нижньолужицька мова є другою офіційною мовою Федеральної землі Бранденбург [18]. – М.Н.). Тому багато лужичан навіть не наслідуються свідомо користуватися своєю рідною мовою, пам'ятаючи про "насмійки і кепкування зі "слов'янського белькотання" та про повну заборону говорити лужицькою мовою" [6, 21]. Багато хто з лужичан вірить, що їхні діти, володіючи лише німецькою мовою, матимуть кращі шанси у житті і матимуть кращі можливості у майбутньому в пошуках роботи» [18]. В інших статтях "DW-WORLD" можна прочитати статті під заголовками "Помре мова – вимре й народ" (від 23.07.09), "Серболужицька мова не має померти" (від 27.02.03), "Серболужицький народ у період супротиву та пристосування" (від 19.01.11) [18]. В цих статтях яскраво і простежуються погляди, в яких відображено негативні тенденції в сучасному житті лужицького народу. По-перше, постійно стверджується головна думка про те, що лужицька мова може зникнути (**мовний та психологічний чинники**); по-друге, демонструються показники зменшення кількості етнічного населення в серболужицькому краї (**демографічний чинник**); по-третє, зникають з географічної карти села (**соціально-економічний чинник**). 24-річний Тобіас Домш, який є учасником фольклорно-танцювального ансамблю "Wudwor" у містечку Кроствіц (вл. *Chrósćicy* – нім. *Crostwitz*), говорить, що багато молоді виїжджає на Захід, особливо, дівчата заради навчання, а потім вони знаходять там роботу, одружуються і забувають рідну мову й традиції. Рідною мовою спілкуються на всіх рівнях переважно люди старшого віку, а молодь соромиться це робити, щоб не потрапити під шквал сміху з боку однолітків, рідною мовою яких є інша. Проте юнак говорить, що своїх дітей він буде навчати рідній мові. Слід зауважити, що й деяка частина дітей німців теж відвідує навчальні заклади зі серболужицькою мовою викладання, вважаючи, що вивчення цієї мови допоможе їм в майбутньому краще оволодіти й іншими слов'янськими мовами [18]. До того ж, як зауважує М. Вальде, в серболужицькому краї нині спостерігається

великий рівень безробіття, що приховує серйозну небезпеку для лужичан, оскільки постійно сугестує явище знецінення компетенції представників етнічної меншини і створює в них відчуття меншовартості [17].

Отже, У результаті розвитку історії останніх шість-сім століть лужицькі серби проживають на двомовній території, яка формувалася у результаті слов'яно-германської взаємодії раннього періоду історичного розвитку, а потім процес відносин між слов'янами та германцями (саксонцями і пруссаками) визначався впливом у процесі християнізації язичницьких слов'ян, їхньою германізацією, онімеченням та асиміляцією. У процесі саксоно-прусської колонізації цих земель аж до XIII ст. серболужицький край зі своїми слов'яномовними мешканцями, входив до складу держав, населення якого було іншомовним. Упродовж тривалого проміжку часу на теренах цього регіону існувала "своєрідна двомовність" [1, 103; 5, 40], яка, на перший погляд, нібито ніяким чином не вплинула на факт проживання лужицьких слов'ян під верховенством німецькомовного населення, оскільки збереглася й мова, й культура, й народ. Водночас, як стверджує К. Трохимович, "серболужицька мова внаслідок двомовності населення зазнала значного впливу німецької мови не тільки в лексиці, але й у граматиці" [6, 23]. І навіть попри те що вже наприкінці XIII ст. вперше було заборонено користуватися мовою «*Wendisch*» [16, 31] чи попри відсутність державних інституцій упродовж останніх чотирьох століть, лужицькі серби зуміли зберегти свою етнічну ідентичність, як уже згадувалося, не тільки в мові, а й у давніх звичаях та традиціях у побуті, що й потрібно дослідити у наступних студіях, оскільки важливу роль у збереженні мови й етносу, як бачимо, відіграють такі чинники як: 1) володіння рідною мовою усіма членами етнічної групи в двомовному середовищі; 2) вивчення рідної мови; 3) формування з раннього віку дитини відчуття й усвідомлення того, до якого етносу вона належить; 4) важливу роль відіграє родина соціалізація знань рідної мови в суспільстві; 5) надзвичайно важливими чинниками є виховання і дотримання у родині та в суспільстві звичаєвих традицій свого етносу; і звичайно, 6) важливу роль відіграють виховання і дотримання загальнолюдських моральних цінностей, які для багатьох народів мають спільне коріння у культурі, в релігії та в освіті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гухман М.М., Семенюк Н.Н. История немецкого литературного языка IX-XV вв. – М.: Наука, 1983. – 200 с.;
2. Марченко Н.В. Північнонімецькі топоніми слов'янського походження: дис. на здобуття наукового ступ. канд. філол. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови" / Ніна Василівна Марченко. – Київ, 2005. – 224 с.;
3. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XI вв. – М.: Наука, 1974. – 291 с.;
4. Семиряга М.И. Лужичане. – М., Л.: Из-во АН СССР, 1955. – 195 с.;
5. Супрун А.Е. Полабский

язык. – Минск: Университетское, 1987. – 94 с.; **6.** Трохимович К.К. Верхньолужицка мова: історія та сучасність. – Львів: Українські технології, 2003. – 220 с.; **7.** Kopp S. Ostern bei den Sorben // Landeskunde: Was feiert der Deutsche? – Bonn: Inter Nationes, 1996. – S. 45-94; **8.** Ogrissek R. Siedlungsform und Sozialstruktur agrarischer Siedlungen in der Ostoberlausitz seit dem 16. Jh. – Görlitz: vom Rat der Stadt Görlitz, 1961. – 210 s.; **9.** Schuster-Šewc H. Das Sorbische – eine slawische Sprache in Deutschland // Akademie-Journal. – 2001. – № 2. – S. 31-35; **10.** Tetzner F. Die Slawen in Deutschland: Beiträge zur Volkskunde – Braunschweig: Verlag von Friedrich Vieweg und Sohn, 1902. – 520 s.; **11.** Bericht der Sächsischen Staatsregierung zur Lage des sorbischen Volkes // www.smwk.sachsen.de; **12.** Brockhaus Enzyklopädie. – Mannheim, Lpg.: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, 2007 (електронний варіант); **13.** Dorđević N. Lužički Srbi, njihova istorija i kultura (Uvod u sorabistiku: hrestomatija za srpske slaviste, priredio Predrag Piper) // www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/ndjordjjevic-luzicani_i.html; **14.** Elle L. Territorium, Bevölkerung, demografische Prozesse im deutsch-sorbischen Gebiet // www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/lelle-territorium_ger.html; **15.** Maßnahmenplan der Sächsischen Staatsregierung zur Ermutigung und zur Belebung des Gebrauchs der sorbischen Sprache // www.smwk.sachsen.de; **16.** Walde M. Die evangelischen Sorben (Uvod u sorabistiku: hrestomatija za srpske slaviste, priredio Predrag Piper) // www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/mwalde-evangelischen_ger.html; **17.** Walde M. Katholische sorbische Lausitz (Uvod u sorabistiku: hrestomatija za srpske slaviste, priredio Predrag Piper) // www.rastko.rs/rastko-lu/uvod/mwalde-katholischen_ger.html; **18.** www.dw-world.de; **19.** www.wikipedia.de.

Милик О.В. (Львів, Україна)

Лінгвальні засоби вираження концепту «ЗДОРОВ'Я» в латинській поезії

У статті досліджується змістове наповнення концепту ЗДОРОВ'Я, об'єктивоване лінгвальними змістами в текстах латинської поезії періоду «золотої латини», визначаються різнорівневі мовленнєві засоби мовної маніфестації концепту, його понятійна, образна та ціннісна складові.

Ключові слова: концепт ЗДОРОВ'Я, лінгвокультурологія, лінгвокогнітологія, лінгвальні засоби, латинська поезія.

В статье исследуется смысловое наполнение концепта ЗДОРОВЬЕ, объективированное лингвальными смыслами в текстах латинской поэзии периода «золотой латыни», определяются разноуровневые языковые средства языковой манифестации концепта, его понятийная, образная и оценочная составляющие.

Ключевые слова: концепт ЗДОРОВЬЕ, лингвокультурология, лингвокогнитология, лингвальные средства, латинская поэзия, «золотая латынь».

The article deals with the semantic content of the concept HEALTH, which is objectified by lingual meanings in texts of Latin poetry of the "golden Latin century", defines